

SCENARIUSZ LEKCJI. PRZEDMIOT - WIEDZA O KULTURZE

Lekcja, którą niżej prezentuję należy do typu lekcji warsztatowych. Realizuję program WOK (nr dopuszczenia DKOS-4015-207/02) z podręcznikiem K. Chmielewskiego i J. Krawczyka, *Wiedza o kulturze*, wydanym przez Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa 2002 (nr dopuszczenia: 299/02).

Wiadomości o sztuce realizowane są w układzie chronologicznym; tego typu lekcja (powoływanie się na znajomość epok poprzedzających jest konieczne do zrozumienia danego dzieła i odwołań kulturowych), zamyka cykl lekcji poświęconych epoce renesansu.

Głównym celem edukacyjnym tej lekcji było ćwiczenie umiejętności związanych ze standardami egzaminacyjnymi. Standardy wymagań, będące podstawą do przeprowadzenia egzaminu maturalnego obejmują trzy obszary:

- I. Wiadomości i rozumienie;
- II. Korzystanie z informacji;
- III. Tworzenie informacji.

Tego typu lekcje pomagają rozwijać wszystkie trzy typy standardów, lecz przy takiej lekcji należy nastawić się na realizowanie tylko jednego z nich. Niżej prezentowany scenariusz lekcji stara się kształcić obszar II standardu wymagań egzaminacyjnych, czyli korzystanie z informacji.

Ważną rolę odgrywa tu umiejętność i zasadność gromadzenia materiałów. Uczniowie od początku nauki przedmiotu zbierają informacje, często wskazywane przez nauczyciela jako istotne do rozumienia powiązań kulturowych w poszczególnych epokach. Zakładanie teczek z gromadzonymi tam materiałami jest jedną z metod zwaną portfolio.

Scenariusz lekcji z wiedzy o kulturze

Temat: Interpretacja dzieła sztuki.

cel edukacyjny: przygotowanie do korzystania z różnych źródeł informacji.

cele szczegółowe: uczeń:

- analizuje teksty źródłowe i interpretuje je;
- potrafi wykorzystać wcześniej zdobyte informacje do analizy i interpretacji dzieła sztuki;
- wymienia źródła informacji, z których korzystał przy interpretacji obrazu;
- rozumie i stosuje w praktyce pojęcia: analiza, interpretacja, ocena dzieła sztuki.

Środki dydaktyczne:

- foliogramy z ilustracjami (obraz Rafaela „Św. Cecylia”; rycina „Wykład teorii harmonii”; „Tablica z pitagorejską skalą muzyczną”) - **załączniki nr 1, 2, 3;**
- wybór tekstów z: Stanisław Mossakowski, „Sztuka jako świadectwo czasu”, Arkady, Warszawa, 1980r. strony 44, 46, 47, 49 - **załącznik nr 4;**

- fragmenty Nowego Testamentu: Apokalipsa świętego Jana 14,3 - 4 I List do Koryntian św. Pawła 13,1 - **załącznik nr 5**;
- Krystyna Zwolińska, Zsław Malicki, Mały słownik terminów plastycznych, Wiedza Powszechna, Warszawa 1975, szczególnie terminy: renesans, proporcja, sztuki piękne.
- Słowniki terminów muzycznych; szczególnie terminy: organetto, cymbał, viola da gamba, tamburyno, kotły, trójkąt, talerze.
- internet: www.biblia.pl
http://www.gnosis.art.pl/iluminatornia/sztuka_o_inspiracji.htm
www.opoka.org.pl

Formy pracy:

- praca z materiałami źródłowymi;
- praca ze źródłem ikonograficznym;
- polimetoda: elementy wykładu problemowo- opisowego, dyskusja;
- opis;
- portfolio (materiały gromadzone wcześniej przez uczniów, dotyczące m.in. atrybutów świętych, teorii pitagorejskiej, sztuk wyzwolonych).

Przebieg lekcji:

I. Wstęp - nauczyciel:

Gdy patrzymy na dzieło sztuki odbieramy je w sposób subiektywny: podoba nam się, lub nie, wywiera na nas wrażenie lub pozostaje bez echa. Często nie zauważamy rzeczy, które powinniśmy dostrzec, by prawidłowo zrozumieć dzieło sztuki. Metodą, która może nam pomóc dokonać całościowego zrozumienia danego dzieła prowadzi przez trzy podstawowe etapy takiego postępowania:

- 1) analiza - czyli odpowiadamy na pytanie: co widzę? (osoby, przedmioty, ilość, faktura, stylistyka, zawartość treściowa);
- 2) interpretacja- czyli wyjaśniamy: symbole, ukryte znaczenia, kulturowy kontekst dzieła;
- 3) ocena - czyli wyciągamy wnioski (np.: sytuujemy dzieło w kontekście epoki).

Te trzy etapy postępowania przećwiczymy analizując, interpretując i oceniając obraz „Święta Cecylia” namalowany przez Rafaela Santi. Przechowywany jest on obecnie w Pinakotece w Bolonii. Obraz powstał ok. 1515 r., został zamówiony przez Elenę Duglioli, by uświetnić wystrój kaplicy Św. Cecylii.

II. Uczniowie z pomocą nauczyciela realizują poszczególne etapy:

Etap 1- analiza; co widzę?

- postaci na górze obrazu, ze skrzydełkami, trzymające w rękach księgi, są to aniołki, jest ich sześć;
- kobieta w centralnej części obrazu, trzymająca instrument zwany organetto (korzystamy ze słownika terminów muzycznych), jest to jak sugeruje tytuł obrazu św. Cecylia - patronka muzyki kościelnej (korzystamy z materiałów zgromadzonych w portfolio n/t. św. Cecylii). jest ubrana w suknię koloru złotego, zwaną dalmatynką., oczy ma zwrócone ku górze;

- kobieta po stronie prawej, ubrana w szatę koloru szarobłękitnego, trzyma w ręku małe naczynie - to św. Magdalena, w naczyniu jest oliwa do namaszczenia (portfolio);
- mężczyzna stojący za św. Magdaleną ubrany w szatę biskupią dzierży w dłoni pastorał, to św. Augustyn;
- mężczyzna na drugim planie z lewej strony, jest młody, długowłosy, u jego stóp siedzi na księdze duży ptak - orzeł. Ten mężczyzna to św. Jan (portfolio);
- mężczyzna z lewej strony, odziany w strój przypominający togę rzymską, stoi podpierając się dłonią, wzrok ma skierowany na dół, w drugiej dłoni trzyma miecz i zwinięty kawałek papieru. To św. Paweł (portfolio);
- na ziemi przed postaciami leżą instrumenty. Jest ich jedenaście. Są porozrzucane niektóre są uszkodzone. Te instrumenty to: trójkąt, viola da gamba, trzy podłużne flety, tamburyno i obęcz z małymi talerzykami, dwa kotły, para talerzy.

Etap 2 - interpretacja; wyjaśniam symbole i znaczenia ukryte:

Sześć aniołów symbolizuje liczbę doskonałą wg teorii pitagorejskiej, suma jej dzielników, mniejszych od niej samej daje liczbę sześć: $1+2+3 = 6$, aniołki są usadzone w takiej konfiguracji. Sugeruje to nawiązania Rafaela do teorii antycznej (pitagorejska teoria piękna, wyrażonego matematycznie, związanego także z teorią muzyki) - **załącznik nr 3 i 2**

Muzyka ma tu duże znaczenie - patronką muzyki jest właśnie św. Cecylia. Anioły z pewnością śpiewają, trzymając w ręku śpiewniki. Śpiew aniołów w średniowieczu był uważany za doskonały i związany z ekstazą, jakiej dostąpiła św. Cecylia, słysząc śpiewy anielskie.

Mistycznej ekstazy dostąpiła także św. Magdalena, stąd jej obecność na tym obrazie.

Św. Augustyn łączył muzykę religijną z miłością pojętą jako główna cnota teologiczna - *caritas*.

Św. Jan mówił, że uczestnikami śpiewu anielskiego mogą być tylko ci, którzy są niewinni (Apokalipsa 14,3-4). Legenda o św. Cecylii mówi, że zobowiązała się ona do ślubów czystości.

Św. Paweł opiera miecz na trójkącie. Do XVI w. instrumenty perkusyjne nazywano **cymbalum**. „Gdybym mówił językami ludzi i aniołów a miłości bym nie miał, stałbym się jako miedź dzwicząca albo cymbał brzmiaący” (I List do Koryntian, 13,1).

Instrumenty: organetto - małe organy, były w czasach renesansu popularnym instrumentem i odgrywały dużą rolę w muzyce sakralnej. Opuszczone w rękach św. Cecylii symbolizują ich dużą rolę, jednak z pewnością ważniejszy był śpiew anielski.

Instrumenty leżące na ziemi są symbolami muzyki świeckiej, tanecznej. W czasach średniowiecza uznawane były za niegodne by słać chwałę Boga.

Etap 3 - ocena; sytuuję dzieło w kontekście epoki:

Obraz powstały w czasach renesansu, odzwierciedla ducha tej epoki - **załącznik nr 4** - (praca z tekstem źródłowym, odpowiedzi na pytania umieszczone pod tekstem, wnioski).

Rafaël Santi znając teorie antyczne (dzięki matematycznym teoriom matematycznym i teoriom piękna) nawiązuje do nich, starając się tak jak i inni mu współcześni artyści, te dziedzic-

ny, które my dziś uznajemy za sztukę (malarstwo, rzeźba) wynieść z poziomu rzemiosła i anonimowości średniowiecza do poziomu szlacheckich sztuk wyzwolonych (artes liberales).

III. Podsumowanie:

Pytanie: Z jakich dziedzin wiedzy i z jakich źródeł korzystaliśmy przy omawianiu obrazu Rafaela? (Uczniowie wymieniają dziedziny np.: historia sztuki, filozofia, religia oraz źródła na podstawie: materiałów wykorzystanych przez nauczyciela i zgromadzonych przez uczniów w portfolio.)

IV. Praca domowa:

- zgromadzić materiały i zinterpretować wybrane przez siebie dzieło - czas przygotowania: 4 tygodnie (do wyboru epoki: średniowiecze, renesans, barok; polecana tematyka: religijna lub mitologiczna).

Bibliografia:

1. Mossakowski Stanisław, Sztuka jako świadectwo czasu, Arkady, Warszawa 1980, s. 43-55 i 68-84.
2. Panek Waław, Wiedza o kulturze, podręcznik z ćwiczeniami dla szkół średnich, wydanie rozszerzone, Wydawnictwo Polskie w Wołominie, Wołomin 2003, s. 154-155.

ZAŁĄCZNIK NR 1

Obraz Rafała „Św. Cecylia”

ZAŁĄCZNIK NR 2

Wykład teorii harmonii, drzeworyt z dzieła Franchina Gafuria „De harmonia musicorum instrumentorum”, 1518

ZAŁĄCZNIK NR 3

Tablica z pitagorejską skalą muzyczną, fragment fresku Rafaela „Szkoła Ateńska” w Stanza della Segnatura

ZAŁĄCZNIK NR 4

Franchino Gafurio, *De harmonia musicorum*, Milano 1518

Ilustracja: po bokach jego katedry umieszczone zostały trzy piszczałki organowe różnej długości oznaczone liczbami 3, 4, 6 wyrażającymi proporcje oktawy rozłożonej średnią harmoniczną na kwartę i kwintę oraz trzy odcinki liniowe oznaczone tymi samymi liczbami i cyrklem, dla wyjaśnienia, że harmonia muzyczna to nic innego tylko arytmetyka i geometria przełożona na dźwięk

---

Lorenzo Ghiberti, rzeźbiarz, *Commentarii*, Florencja (1381-1455)

„Jeśli człony ciała będą proporcjonalne do szerokości twarzy, to kształt ich będzie piękny, nawet jeśli by same człony nie były piękne, bo proporcjonalność jedynie czyni piękno”.

L.B. Alberti, architekt i teoretyk sztuki, *O sztuce budowania*, Florencja (1404-1472)

„Piękno jest jakąś zgodnością i wzajemnym zgraniem części w jakiegokolwiek rzeczy, w której te części się znajdują. Zgodność tę osiąga się przez określoną liczbę, proporcję i rozmieszczenie, tak jak tego wymaga harmonia.”

„Z pewnością te same liczby, które sprawiają, że współbrzmienie głosów jest niezwykle przyjemne dla ucha, napełniają również cudowną rozkoszą oczy i ducha. Dlatego też całą zasadę proporcji zaczerpnijemy od muzyków, którym te liczby są doskonale znane”.

Andrea Palladio, *Cztery księgi o architekturze*, 1570

„Dom nazwać można wygodnym, gdy stosowny będzie dla osoby mającej w nim zamieszkać i gdy części jego będą rozmieszczone proporcjonalnie do całości i do siebie wzajemnie. (...) Pokoje duże ze średnimi, a te z małymi powinny być tak rozmieszczone, aby jedna część budynku odpowiadała drugiej i w ten sposób cały korpus budowli zawierać będzie pewną harmonię części, która go uczyni w całości pięknym i wdzięcznym.”

Leonardo da Vinci, *Traktat o malarstwie*, (1452-1519)

„Malarz stopniuje odległość przedmiotów dostrzeganych przez oko, tak jak muzyk odległości dźwięków chwytych przez ucho (...). Malarstwo osiąga harmonijną proporcję, tak jak wiele różnych głosów razem i równocześnie zespolonych daje proporcję harmonijną, która w tym stopniu zadowala zmysł słuchu, że słuchacze stają niemal półżywi w pełnym podziwieniu i zachwycie.(...) Malarstwo jest doskonalsze i przewyższa muzykę, gdyż nie umiera ono bezpośrednio po swym powstaniu, lecz utrzymuje przy życiu owa harmonię proporcjonalnych członów, których nawet natura, przy całej swej mocy, nie mogłaby zachować”

-
1. Jakie dziedziny reprezentują w/w postaci?
  2. Wg dat ich życia lub wydania ich dzieł ustal epokę.
  3. Do czego odwołują się w swoich wypowiedziach? (Wymień pojęcia powtarzające się).
  4. Przypomnij dziedziny sztuki w starożytności i średniowieczu. Do czego dążą wypowiedzi w/w osób?

ZAŁĄCZNIK NR 5

Apokalipsa św. Jana, 14, 3-4

„I śpiewają jakby pieśń nową przed tronem i przed czterema Zwierzętami, i przed Starcami: a nikt tej pieśni nie mógł się nauczyć prócz stu czterdziestu czterech tysięcy - wykupionych z ziemi. To ci, którzy z kobietami się nie splamili: bo są dziewicami; ci, którzy Barankowi towarzyszą, dokądkolwiek idzie; ci spośród ludzi zostali wykupieni na pierwociny dla Boga i dla Baranka, (...).”

Św. Paweł, I List do Koryntian 13,1

*„Gdybym mówił językami ludzi i aniołów,
a miłości bym nie miał,
stałbym się jak miedź brzęcząca
albo cymbał brzęiący.”*

Pismo Święte Nowego Testamentu, oprac. Zespół Biblistów Polskich z inicjatywy Benedyktynów Tynieckich, Wydział Duszpasterski Kurii Metropolitalnej, Olsztyn 2000.

Scenariusz opracowała Ewa Cała, nauczyciel wiedzy o kulturze w I Liceum Ogólnokształcącym im. Henryka Sienkiewicza w Płońsku.

